

Olavi Koivukangas
olavi.koivukangas@live.fi
www.ok-kirja.fi

VALON LAPSI

– Taiteilija Aleksanteri Ahola-Valo 1900 – 1997

Siirtolaistutkijana olen tavannut monia pysyvästi mieleen jääneitä suomalaisia ja heidän jälkeläisiään eri puolilla maailmaa – ja myös Suomessa. Jälkimmäisistä yksi on taiteilija ja filosofi Aleksanteri Ahola-Valo, jonka juuret johtavat kotipitäjääni Evijärvelle ja omaan sukuuni Inankylässä.

1980-luvulla asuimme Turussa ja kesät vietimme Evijärvellä Koivukankaalla, jossa isäni Einari vielä eli. Eräänä kesänä vuosikymmenen lopulla kävin kirkonkylässä katsomassa taidenäyttelyä, jonka pitäjä oli ulkosuomalainen, sillä hän oli asunut Venäjällä ja Ruotsissa. Asia kiinnosti minua, sillä en lomillakaan päässyt irti työasioista – eikä minulla paljon lomaa ollutkaan, koska työ Siirtolaisuusinstituutissa oli niin mielenkiintoista.

Näyttelyssä tapasin vanhan herrasmiehen, Aleksanteri Ahola-Valon. Heti alkuun hän nosti pöydälle pienen kirjoituskoneen ja laittoi siihen pienen valkoisen kortin sanoen: ”Kun tapaam uuden ihmisen, minulla on tapana tehdä hänestä henkilökortti.” Sitten hän kysyi tarkkaan yhteystietoni ja toimenkuvani, ja kun hän pyöritti kortin ulos koneesta, näin nurkassa luvun joka oli yli 6000, ja hän laittoi kortin arkistolaatikkoon. Silloin tuli huoneeseen mies, jota taiteilija alkoi heti haukkua kovalla äänellä venäjäksi. Mies kuunteli nolon näköisenä ja poistui sitten huoneesta. Taitelija kääntyi puoleeni ja hymyili sanoen ”Kyllä venäläisten kanssa pärjää, kun haukkuu kerran päivässä. Minä puhun kymmentä kieltä. Ja joukkoon kuuluu myös ukraina, sillä olen asunut siellä.”

Seuraavana kesänä vierailimme vaimoni kotona Viitasaarella. Huomasin että paikkakunnalla oli Ahola-Valon näyttely, jota menimme katsomaan. Se oli myyntinäyttely, ja vaimoni varasi kaksi taiteilijan teosta, jotka olivat Katri Valan runoihin perustuvaa grafiikkaa. Sovimme että saamme taideteokset, kun näyttely päättyy. Kun sitten pyysimme tauluja, avustaja sanoi, ettei taiteilija haluakaan luopua niistä. Hän sanoi puhuvansa asiasta vielä taiteilijan kanssa. Avustaja tunsu isäntänsä. Niin saimme taideteokset Turkuun, ja ne ovat yhäkin kotimme seinällä.

Näiden tapaamisten jälkeen aloin seurata Aleksanteri Ahola-Valon elämän vaiheita. Luin, että taitelija oli hyvin tarkka ajankäytöstä ja merkitsi muistiin kaiken mitä oli tehnyt, peräti 15 minuutin tarkkuudella. Aikaansaapa mies huomattiin. Hämeenlinna otti vastuulleen taideteokset, Oulun yliopisto kutsui hänet kunniatohtoriksi, ja tieto 97-vuotiaan mestarin kuolemasta oli TV:n pääuutisissa vuonna 1997. Aleksanteri Ahola-Valo sanoi olevansa terveen elämän

arkkitehti ja hyvyyden palvelija. Nykyisenkin sukupolven tulisi olla tietoinen tästä ihanteilleen ja työlleen omistautuneesta lahjakkuudesta ja vaalia hänen muistoaan.

Evijärveltä Pietariin

Suurten 1860-luvun nälkävuosien jälkeen alkoi siirtolaisuus Suomesta ja erityisesti Pohjanmalta Yhdysvaltoihin, jossa sisällissodan jälkeen oli työtä tarjolla. Mutta myös Ruotsiin ja Venäjälle löytyi lähtijöitä. Pohjalaiset rakennusmiehet olivat oppineet menemään Helsinkiin, Viipuriin ja aina Pietariin saakka. Niinpä Pietarsaassa laivanrakentajana ollut Jaakko Kultalahti päätyi Pietarin kannalle, kun naapurin pojalta tuli sieltä kirje, että töitä on saatavilla. Näin ollen, ilmeisesti vuonna 1872, Kultalahden perhe matkusti ensin hevoskyydillä Hämeenlinnaan ja sieltä junalla Pietariin. Matka keskeytyi Kuokkalassa, kun nuorempi tytär, kolmevuotias Ida, sairastui niin, että perheen täytyi jäädä junasta pois. Onneksi sieltä löytyi Pietarissa asuva ja tuolloin kesäasunnollaan ollut saksalainen lääkäri, joka onnistui parantamaan lapsen, ja syksyllä matka jatkui Pietariin.

Jaakko Erkinpoika Kultalahti oli syntynyt Evijärvellä 1840, mutta kuolinvuosi Pietarissa ei ole tiedossa. Hänen vaimonsa, Loviisa Jaakontytär Kultalahti, o.s. Sulkakoski, oli syntynyt 1842 ja kuollut Pietarissa 1876. Avioliiton he olivat solmineet 1866. Tytär Hilma syntyi 1868 ja vuotta myöhemmin toinen tytär Ida, joka hän oli kolmivuotias matkalle lähdettäessä. Ida oli vuonna 1900 syntyneen Aleksanteri Ahola-Valon äiti. Nuorempi poika Felix oli syntynyt äiti-Idan kuolinvuonna 1902.

Loviisa Kultalahden vanhemmat olivat Jaakko Sulkakoski ja Katariina Matintytär Söderena. He ovat myös asuneet Evijärven Inankylässä siitä päätellen, että vanhimman tyttären, Loviisan, syntymäpaikka on Kultalahti, mutta nuorempien vuosina 1844-51 syntyneiden lapsien kotipaikaksi on merkitty Söderena. Tästä suvustani oli lähtöisin kuuluisan Härmän häjyn Antti Isotalon isoäiti Saara Heikintytär Söderena (1756 – 1838). Kerrotaan Iso-Antin käyneen kotitilallani Koi-vukankaalla tapaamassa serkkujaan.

Pietarissa

Kaupungissa työolot olivat heikot. Jaakko Kultalahti tunsu olonsa levottomaksi ja pestautui laivaan merimieheksi. Jaakon ollessa merillä vaimo Loviisa kuoli vuonna 1876, ja pienet tyttäret jäivät orvoiksi ja heidät annettiin ajan tavan mukaan kasvattilapsiksi. Vaimonsa kuoleman jälkeen Jaakko palasi Evijärvelle, missä hän kävi ripillä heinäkuussa 1877. Jaakon Pietariin paluu-aika ei ole tiedossa, eikä myöskään kuolinaika.

Nuoremman Idan adoptoi saksalainen lääkäri Zellheim, joka oli hoitanut Idan terveeksi perheen matkalla Pietariin. Ida sai hyvän koulutuksen ja oppi monia kieliä ja toimi kääntäjänä ja opettajana. Hän opetti Pietarin suomalaisille myös suomen kielen kirjoittamista. Yksi oppilas oli Impilahdelta kotoisin oleva nuohooja Pekka Ahola, joka rakastui opettajaansa ja sai myös vastakaikua. Tosin saksalainen lääkäriperhe halusi naittaa tyttären seurapiireihin, mutta Ida piti päänsä ja avioitui Pekkansa kanssa. Kasvatti-isä antoi rahaa ja Ida perusti menestyvän korsettiliikkeen Marian kirkon lähelle. Poika Aleksanteri syntyi vuoden 1900 alussa ja nuorempi

poika Felix kaksi vuotta myöhemmin. Talvella Ida kulki työpaikalle Nevajoen jäätä pitkin, ja kerran hän kylmettyi niin, että sairastui ja kuoli. Nuorempi poika Felix oli vain kolme kuukautta vanha.

Idan menetys oli suuri järkytys Pekalle. Lastenhoito täytyi järjestää sukulaisten ja tuttavien avulla. Aina se ei onnistunut. Keväällä 1904 Pekka Holopaiselle ehdotettiin osallistumista matkalle Leo Tolstoin luokse Jasnaja Poljanaan. Nuorempi poika Felix oli sukulaisten hoidossa kauempana, mutta Aleksanteri oli otettava matkalle Moskovaan, mikä tehtiin junalla. Parrakas avojalkainen ja talonpojan asussa ollut kreivi Leo Tolstoi otti vieraat ystävällisesti vastaan. Aleksanterista oli hauska leikkiä Tolstoin lastenlasten kanssa.

Pietarissa viisivuotias Aleksanteri vietti paljon aikaa kadulla kaveriensä kanssa. Tammikuussa 1905 hän näki, kuinka santarmit ampuivat rauhallista ihmisjoukkoa, joka käveli kohti keisarin palatsia nähdäkseen hallitsijan. Isommat pojat olivat kiivenneet puihin nähdäkseen paremmin. Ali, joka oli Aleksanterin lempinimi, ei jaksanut kiivetä puuhun, vaan oli puun juurella kun toverit putosivat puusta santarmien ampumana. Veri lensi myös Aleksanterin päälle. ”Verisunnuntaihin loppui minun lapsuuteni”, on Aleksanteri Ahola-Valo sanonut.

Lastenhoitoon liittyvät ongelmat lienevät olleet päällimmäisinä, kun Pekka Ahola solmi uuden avioliiton. Sekin päättyi onnettomasti, kun Anna-vaimo kuoli synnytykseen, ja Pekka kävi haudaamassa vaimon ja pojan Impilahdelle.

Pekan kolmas vaimo oli Anna-Sofia, kauppiaan tytär, eikä kovin nuorikaan. Aluksi hän oli poikien hoitaja ja avioliitto oli käytännön ratkaisu. Häät pidettiin syksyllä 1906. Mutta uusi äiti, Anna kakkonen kuten pojat häntä kutsuivat, ei tullut toimeen aviomiehensä poikien kanssa, ja hän tarttui herkästi vitsaan. Pekka oli töissä, ja vapaa-aikoina hän osallistui suomalaisten kulttuuritoimintaan kirjoittamalla sanomalehtiin. Juttujen lisäksi hän kirjoitti myös runoja. Kulttuuriaktivistina Pekkaa alettiin epäillä vallankumouksellisesta toiminnasta, ja hän joutui Kristyn tutkintavankilaan. Pekka pelkäsi joutuvansa Siperiaan, mutta hänet karkotettiin vain 50 km päähän Viiritsaan Inkerinmaalle. Siellä hän jatkoi nuohoustyötä santarmien valvonnan alaisena. Hän kirjoitteli artikkeleita nuohoojien työoloista ja raittiudesta Inkeri- ja Neva-lehtiin.

Ali perusti 8-vuotiaana leikkikoulun kylän lapsille, jotka muuten olisivat jääneet ilman koulutusta. Tavoitteena oli tehdä hyviä ihmisiä ja kasvattaa myös aikuisia. Opettajina toimivat Ali ja kylän aikuiset. Pekka-isä ja muut kyläläiset tukivat suomenkielisen koulun toimintaa. Vieraskielistä koulua ei olisi saanut perustaa, ja siksi opetus annettiin leikkikoulun muodossa. Ali piti päiväkirjaa tapahtumista, ja niitä on myöhemmin julkaistu neljänä kirjana nimellä Koulupojan päiväkirjat.

Aleksanteri Ahola-Valo pääsi 12-vuotiaana tapaamaan isänsä kanssa kuuluisaa taiteilijaa Ilja Repiniä Kuokkalassa ja Pietarissa. Repin tutki Alin töitä ja antoi neuvoja taiteeseen liittyvissä asioissa: ”älä jäljittele ketään” ja ”kuvassa pitää olla luonne ja väriyty harmoniassa”, olivat suuren taitelijan neuvot. Repinin tavattuun Ali alkoi työstää myös maisemia. Lisääntynyt

tuotanto tiesi vaikeuksia äitipuolen kanssa. Mutta Pekka-isä osti pojalleen neljä Repinin oppikirjaa piirtämisestä.

Neuvostotaiteilijana

Sitten syttyi ensimmäinen maailmansota ja Ali halusi lähteä Pietariin vuonna 1916. Siellä hän jatkoi taiteellista kutsumustaan, teki erilaisia töitä ja opiskeli ahkerasti kirjastossa. Hän näki vallankumouksen tapahtuvan, mutta se ei ollut hänen asiansa. Pekka-isä kävi Pietarissa ruokkimassa nälkiintyneitä ja sairaita sotavankeja. Hän sairastui espanjantautiin ja kuoli pääsiäisperjantaina vuonna 1919 vain 44-vuotiaana.

Aleksanteri Ahola-Valolla ei ollut mitään kosketusta Suomeen tai suomalaisiin 1920-luvulla. Taiteilijana hän oli yksi Neuvostoliiton avantgardisteista. Hän opiskeli taideteollisessa koulussa Vitebskissä, missä hän tapasi tulevan vaimonsa Helenan. Nuohoojan pojan ja puolalaisen ylhäisönaisen avioliitto päättyi myöhemmin eroon, ja Alin Suomessa järjestämä erojuhla oli yhtä hauska kuin häät.

Aleksanteri Ahola-Valo vuonna 1938.

Taiteilijana Ahola-Valo sai tunnustusta siirtyessään Minskiin. Jo lapsena hän oli suunnitellut rakennuksia, ja nyt hän sai tehtäväkseen suunnitella Minskiin Ihmiskunnan kärsimysten historian paviljongin. Se rakennettiin vuonna 1930 ja valmistui vain muutamassa kuukaudessa, koska siinä käytettiin uutta elementtitekniikkaa. Paviljongissa oli neljä suurta freskoa, jotka Ahola-Valo maalasi yhdessä taidekoulun oppilaiden kanssa. Mutta pian hän riitaantui kommunistipuolueen komissaarin kanssa ja lähti Moskovaan. Tämä koitui ehkä Alin onneksi, sillä pian alkoivat Stalinin vainot. Hän ei halunnut toteuttaa sosialistisen metodin mukaista taidetta.

Turvaa Suomesta ja Ruotsista

Vähemmistökansallisuuteen kuuluvana Aleksanteri Ahola-Valo ei tuntenut oloaan turvalliseksi Stalinin Neuvostoliitossa. Suomen kansalaisena hänen onnistui paeta maasta Suomen lähetystön avustamana vuonna 1933, ja hän sai mukaansa käsikirjoituksia ja taideteoksia. Suomessa hän työskenteli taiteilijana. Mutta talvisodan sytyttyä hän joutui viranomaisten sanojen mukaan ”varmuuden vuoksi” kolmeksi kuukaudeksi Tammisaaren työlaitokseen, jossa pidettiin suomalaisia aktiivikommunisteja. Kohteluunsa pettyneenä Ahola-Valo muutti Ruotsiin vuonna 1947 ja jatkoi taiteellista työtään ja kasvatuserityksensä kehittämistä.

Ahola-Valo palasi Suomeen 1980-luvun alussa. Hämeenlinnassa hän perusti Valola-säätiön ja Elpo ry:n, Elämäntapojen ja toiminnan ohjaamisen opinnollisen yhdistyksen. Se korosti ihmisen kokonaisvaltaista kasvatusta, ihmisen edistystiedettä eli ihmisyyden uudistamista. Valon lapsen elämä päättyi Ruotsissa vuonna 1997.

Lähteet

1. Ritva Ahola, Aika laulaa laulujaan. Kertomus suomalaisen suvun vaiheista Pietarissa ja Inkerinmaalla 1860-luvulta vuoteen 1919, ELPO ry, Vantaa 2007. FM Ritva Ahola on Aleksanteri Ahola-Valon veljen, Felix Aholan tytär.
2. Aleksanteri Ahola-Valo – Wikipedia, Internet.
3. Aleksanteri Ahola-Valo / Elpo Kustannus, Internet.
4. Evijärven seurakunnan arkisto.
5. Pietarin Pyhän Marian seurakunnan arkisto 1733-1936, Kansallisarkisto.
6. Suomen Sukututkimusseuran Hiski-tietokanta.
7. Katiha – Karjalan tietokanta.

Valokuva: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Aleksanteri_Ahola-Valo.jpeg